

a szem kihülései

túl sok a kitöltetlen tér,
a kitüntetett helyeket meg
nem lehet körbeönteni, nincs
helyén a fejében már senki,
de nem próbál utánuk nézni,
inkább nyitott ablak mellett
reszket, ahogy a fürdőszoba
falain büntudat szivárog át,
a tükörbe beleég egy alak,
arca szétterül, mint az aszfalt,
szalagokkal tekerték körbe
a szemgolyókat, de mögöttük
változatlan szervezetlenség,
ozmiumba öntené a testét,
hogy formába bomoljon el,
hova nem lát be többé senki

▷ Áfra János

meghajtó veled

érzi, valaki foszlik sejtjeiben,
ezért retteg saját remegő mell-
kasától, ahogy reped, közben
kéjesen kívánja, hogy keljen
életre belőle valami borda

pillanat félre

nem ismeri a minthát,
a bármikort, nem érdekli,
legutóbb mitől kerültünk
távol, mert ami megmarad,
úgyis meglátszik, az idő is
csak hulladék, de azért égeti
a szánkat, közöttünk szűkül,
máson át terjed a bánat

Részletek a szerző *Glaukóma* című, az Ünnepi Könyvhétre a *JAK-füzetek* sorozatában megjelenő kötetéből.

Látszólag minden ugyanúgy történt, mint máskor. Hívott, hát felmentem hozzá. Ingujjban, fekete selyemkapedlivel a fején fogadott. Intett, hogy üljek le, várjak egy kicsit. Leültem a hallban. Ha kérek üdítőt vagy gyümölcsöt, mondta, talállok a kamrában, a hűtőszekrényben. Töltöttem egy pohár narancslevet, azt kortyolgattam.

Igyekeztem felkészülni, hogy nyitott legyek, bármit is szeretne. Ha összejön a tanulás, tanuljunk, ha csak beszélgetni akar, beszéljessünk. De miután hosszú percekig hozzám se szólt, csak rámost az asztalon, majd látható cél nélkül, kezében dossziékkal járkált a sosem használt számítógép és a szekreter között, meguntam, hogy a hallasztalon heverő újságokat lapozgassam, és felálltam.

— Látom, most mégsem jó magának.

— Nekem mindig jó — vetette oda anélkül, hogy rám nézett volna.

— Nem úgy látom... Nem akarom zavarni. Majd jövök máskor, ha ráér — indultam az előszobaajtó felé.

— Én mindig ráérek. Bármikor felhívhatnak, bejöhetnek, kérdezhetnek, kérhetnek szívességet. Csak maguk nem érnek rá soha semmire.

— Ezt hogy érti, reb Slojme? — fordultam vissza. — Én most is itt vagyok. Hívott, jöttem.

— Hogy értem? Nagyon is jól tudja, hogy értem — jött át a hallba.

— Elárulja, miről van szó, vagy játszunk barkochbát? — kérdeztem, akaratom ellenére kissé indignálódottan.

— Maga a hibás! — emelte fel a hangját, és elállta az utat a hallajtóban.

Összezavarodva, tétován álltam vele szemben, és tehetetlen voltam. Megbeszéltük már nem egyszer, s most újra fel akarja hozni, hónapok után is a fejemre olvasni, bűnbakot keresve, vagy csak egyszerűen rám ömlesztve a dühét, hogy nem sikerült.

Elegem volt, nem akartam megint végighallgatni.

— Igen, maga a hibás, ne is mondjon semmit! — emelte fel fenyegetően jobb keze mutatóujját, majd hátrafordult, és vad mozdulattal belökte a hallajtót, talán hogy ne hallatsszon ki a lakásból a kiabálás, vagy hogy ezzel is egyértelművé tegye: nem menekülhetek.

— Ne nézzen úgy rám, Miklós, mintha nem tudná. Üljön vissza! Végig fog hallgatni, akár akarja, akár nem. Mert én egy beteg öregember vagyok, maga pedig fiatal, nem szólva arról, hogy tanult is velem, és meg kell adnia nekem a tiszteletet. Tőlem aztán mondhatja utóbb mindenkinek, hogy bolond vagyok meg erőszakos, mert tudom, hogy ezt beszélik a hátam mögött, de most végig fog hallgatni akkor is... Igenis, maga a hibás, mert nem szólt, pedig ismerte ezt a Kérit, aki átvágott. Nemcsak hogy ismerte, hanem maga hozta be hozzám, maga mutatott be neki, és nem figyelmeztetett, hogy vigyáznom kell vele, mert egy szélhámós.

— De reb Slojme... Egy konferencián, futólag...

— Ne szóljon közbe! Maga mutatott be neki, Miklós, tehát maga a felelős. Ha előre szól, hogy ez egy szélhámós, nem enge-

Az alapítvány

▷ Szántó T. Gábor

Részlet az *Édesbármas* című regényből, mely a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelenik meg az Ünnepi Könyvhétre.

dem be magamhoz, nem mutatom meg neki a feljegyzéseimet, az alapítvány tervezetét, az egész anyagot, nem hagyom, hogy fellelkesítsen, behajszolja az egészbe és aztán benne hagyjon a drekkben. De maga nem szólt, hogy vigyázni kell vele, csak a vállát vonogatta, mint szokta, amikor hallotta, hogy elmesélem neki az ötleteimet, és tette a szokásos, kellemetlenkedő megjegyzéseit, hogy túlzás, amit akarok, úgyse lesz belőle semmi, és hogy én csak lelkesedem, aztán meg elkeseredem, mint mindig... Ne bólogasson! — csapott az asztalra. — Ez semmit nem bizonyít, és magát nem menti fel, mert mégiscsak maga mutatott be neki. Persze, hogy amikor találtam végre egy embert, aki velem együtt lelkesedett, akkor megörültem. És maga nem szólt, hogy vigyáznom kell vele, mert ő is csak lelkesedni tud, de dolgozni, azt nem. Én meg, a hülye fejemmel, rábízta az alapítványt. Maga meg hagyta, hogy bízzak benne, hogy szervezkedjek és összehozom több mint száz embert az alakuló ülésre, professzorokat, akadémikusokat, parlamenti képviselőket, a rabbikról meg a hitközségi emberekről nem is szólva, akik örülnek, ha meghívják őket valahova, és emberszámba veszik őket. És ez a Kéri, aki különben történésznek adta ki magát, pedig csak egy riporter, legfeljebb történelem szakon végzett az egyetemen, tudom, mert utánanézettem, megígért mindent, és jött is velem mindenhova tárgyalni, bemutatott fűnek-fának, azzal, hogy én vagyok az alapító és ő lesz a kuratórium elnöke, mert én a hülye fejemmel bíztam benne, mert hogy állítólag a maga barátja...

— Én ezt soha nem mondtam... — próbáltam közbevágni, de rám szegezte az ujját, mint egy pisztolyt, úgy kiabált:

— Fogja be a száját, most én beszélek! Igenis a maga barátja, ha maga mutatta be nekem. Miért mutat be nekem valakit, akiben nem bízhatok? Tudnia kellett volna, hogy mi lesz a dologból, és szólnia kellett volna nekem, hogy ne kezdjek vele, de maga örült, hogy lepasszolhatja a bolond öregembert, és egy kis levegőhöz jut. Odavetett engem ennek a Kérinek a prédájául. És ez össze is hozott engem mindenféle ismert emberrel, amiből joggal következtethettem rá, hogy komoly illető. Mert azokat is úgy mutatta be, mintha az ismerősei lennének, aztán kiderült, hogy legfeljebb egy-egy interjú alkalmával ismerkedett meg velük, nem is emlékeztek rá utóbb, hogy kicsoda. Észre kellett volna vennem... Egy szélhámos. Fel is jelenthetném, ha akarnám, és lehet, hogy meg is teszem, csak gyűjtöm ellene a bizonyítékokat. Mindenesetre megmutattuk ennek is, annak is a tervezetet, amit maga is látott, de azért megmutatom, mert ez a bizonyíték, hogy nem valami humbug volt, hanem egy komoly plán, aminek alapján igenis meg lehetett volna csinálni az alapítványt, a kutatóintézetet, de emiatt a Kéri miatt, és maga miatt, aki bemutatott neki, gajra ment az egész.

Ezen már én is feldühödtem.

— Nehogy már az én nyakamba varrja az egészet! Én direkt szóltam, hogy túl sokat markol, nem hiszem, hogy sikerülhet egy ekkora szabású tervet kivitelezni. És azt is mondtam...

— Mit mondott? Na, mit mondott? — kérdezte gúnyosan, és széttárta a kezét. — Maga csak károgni tud, Miklós, hogy

ebből se lesz semmi, meg abból se lesz semmi. Bele se kezdene semmibe, ha magán múlna. Képes lett volna elvenni a kedvem, pedig akkor még lelkesedtem, és hittem benne, hogy megvalósítható, és ha nem hittem volna benne, akkor biztos bele se kezdtem volna. Tudja maga, hány éve terveztem ezt az alapítványt? Tudja, hány emberrel beszéltem én erről Amerikában és Izraelben? Hány egyetemen, hány professzorral, hány politikussal és pénzügyossal tárgyaltam, hogy ha létrejön, támogassák és képviseljek az ügyét, vállalják, hogy részt vegyenek a kuratóriumban, a kutatásokban, vagy csak abban, hogy beszélnek másokkal, akiket érdekelhet... Mit gondol? Egy fél életen át terveztem. Na, várjon csak! — lépett közelebb fenyegetően, majd megkerült, bement a nagyszobába, és lehajtotta a szekreter előlapját. Indulatos mozdulatokkal túrta szét az irathalmot.

— Majd én megmutatom magának. Ezek a levelek — húzott elő egy vastag dossziét, majd egy másikat — mind az alapítvánnyal kapcsolatosak. Nézze meg a dátumokat! — lökte az ölembe a dossziékat. Gyűrött légiposta-borítékok csúsztak ki, s hullottak a földre, szanaszét.

— A hetvenes évek óta levelezek ebben az ügyben. Milyen évet írunk most? Mindegy! — legyintett. — Már Amerikában is próbálkoztam vele, amikor itt még kommunizmus volt, és senkit nem érdekelt a zsidó ügy, azokat se, akik azóta megcsinálták a maguk bizniszét. Mert akivel beszéltem, az persze mind megcsinálta a maga alapítványát vagy egyesületét, és összepályázza a fél világot, de az én alapítványomat megfúrták. Lehet, hogy a Kéri az ő emberük, és százalékot kap... — fújtatott. — Több mint harminc évem ment rá erre az alapítványra, és ez a gazember a maga közreműködésével ellopta ezt a harminc évemet. Mert ha maga azt mondja annak idején, hogy ne kezdjek ezzel az emberrel, és ne lelkesedjek annyira...

— Akkor meg azt mondja, hogy elveszem a kedvét! — emeltem fel a hangom. — Mert én mindig csak a dolgok sötét oldalát látom, és nem tudok lelkesedni.

— Úgy is van — fordult vissza szuszogva a szekrényhez, és tovább dúlt az egymásra halmozódó dossziék, kazetták, papírdobozok között. — Pedig maga fiatal, én meg egy hetvenéves ember vagyok, és mégis tudok lelkesedni!

— Máskor meg...

— Mi van máskor? Na, most mit akar mondani? Ne jöjjön a depressziómmal, mert akkor éppen nem voltam depressziós. Nagyon is hittem benne, hogy létrejöhet az alapítvány és az intézet is. Odahívtam fél Pestet az alakulóülésre, amikor ismertetem velük a tervezetet. Ezt, ni! Megvan ez is, látja? Ismeri maga ezt a tervezetet?

— Hogyne ismerném — legyintettem. — Annyiszor megmutatta, hogy szinte kívülről tudom...

— Igen? Na, akkor mondja, hogy mi van benne.

— De, reb Slojme, annyiszor beszélt róla...

— Ne keressen kibúvót! Ha nem akarja mondani, akkor mondom én! — tolt a homlokára a szemüvegét, és szeméhez közel emelte az összetűzött papírt. — Ez a magyarországi zsidóság

kultúrájára vonatkozó kutatási tervezet, aminek az eredményeit és dokumentációját azután egy archívumban őriznénk, és szabadon kutathatóvá tennénk mindenki számára, sőt az anyagokat az internetre is felvinnénk. A magyar zsidóság aranykora lenne a témája, 1848 és 1944 között. A temetőket, a sírköveket, a sírköfeliratokat egyenként rögzítenénk, fordítanánk, és temetőtűrákat is szerveznénk, ha lenne rá érdeklődés. Mert a temetőből, a sírkövekből és a felirataikból minden kiolvasható, amit egy zsidó közösségről tudni kell. Mert nem mindenki olyan közönyös, mint maga... Azután alapvető fontosságú, hogy lefordítsuk és kiadjuk a rabbik responzumait, a hívek vallási kérdéseire adott válaszaikat. Hatalmas anyag, szinte senki nem ismeri. Egy aranybánya annak, aki a mindennapi életet és kultúrát kívánná feltárni: hogy éltek ezek az emberek, milyen problémákkal küzdöttek, milyenek voltak a tulajdoni viszonyaik, a perpartraik, satöbbi. Itt, a Kárpát-medencében minden zsidó a pozsonyi Chatam Szófer köpönyegéből bújt ki... De ma már senki nem akar emlékezni rá, hogy a magyar zsidóság milyen hatalmas kultúrát teremtett, saját tanulási metódust, csak a litvánokra meg a lengyel haszidokra emlékeznek... Mindegy, folytatom! Digitalizálni kell a magyar zsidó sajtó egészét, és feltenni azt is az internetre. Magának fogalma sincs, milyen lapok voltak itt, amiből a zsidóság egész közléte rekonstruálható — nézett fel a papírból, engedte le a kezét, úgy mondta tovább, sulykolta belém. — Össze kell gyűjteni a korszak valamennyi zsidó vonatkozású könyvét és kisnyomatványát, az utolsó esküvői vagy barmicvó-meghívóig és partecéduláig. Fel kell tárnai a hitközségek anyakönyveit a születésekkel, a házasságokkal és a halálesetekkel, és a *Chevra*¹-könyveket is, mert ezek nemcsak temettek, hanem a közélet részét képezték, hogy mást ne mondjak, árvákat házasítottak ki. Tudja maga, milyen nehéz volt egy szegény árva lányt férjhez adni? Hogy mekkora micve volt ez? És helytörténeti gyűjteményekben és dokumentumfilmekben kell emléket állítani az egyes közösségeknek, lehetőleg minél több fényképpel, még ha ezek anno nem is szerették, ha fényképezik őket. Azután pedig ezeket a falvakat is fel lehet tenni az internetre. Vagy akár háromdimenziós filmeket készíteni róluk hangalájatszásokkal, ahogy például a jesivákban tanultak... Vagy éppen előtanulni magyarázatokkal a szent szövegeket, hogy azt is hallhassa-láthassa a néző, persze szakavatott kommentárokkal, hogy úgy érezhesse magát, mintha ott sétálna a faluban, azok között az emberek között, vagy ott ülne a jesivában, a gyerekek mellett, mint ahogy Újhelyen tanultunk például. Nekem ma is ott vannak a fülemben ezek a dallamok... — némult el. Egészen piros volt már a feje. Aggódtam, hogy rosszul lesz.

— Most mit néz, Miklós? Tudom, hogy van ilyen, hogy háromdimenziós mozi. Én technikailag is felkészültem. Tudom, hogy mit akarok. Mindig is tudtam. És ha mindez megvalósul, az olyan akadémikusok ellenére, mint maga, akkor nem éltém hiába. Na, ezt fúrták meg maguk, ezt tették tönkre a maga Kéri barátjával, az én hülye naivitásom miatt! Merthogy az ünnepléses alakuló ülés után kiderült, hogy az alapítvány be sincs

jegyezve! Érti? Be se jegyeztették az alapítványt — zökkent le velem szemben, az asztal túlfelén. — De én nem adom fel! Még akkor se, ha egyedül kell végigcsinálnom.

— Ki végezze el ennyi munkát, reb Slojme? Ki finanszírozná? És ki lenne a közönsége? — kérdeztem, de közben elhalkult a hangom. Hirtelen megértettem, hogy lehet ezeknél súlyosabb kérdést is feltenni. Hirtelen megértettem, mit akar.

— Akadémikusodni én is tudok, Miklós. De itt munkáról van szó, szisztematikus munkáról, ami akár egy élethosszig tart.

— Hát nem érti? Maga is tudja, hogy lehetetlen, azért nem sikerül... — tört ki belőlem. — Maga ezzel az alapítvánnyal a holtakat akarja feltámasztani! Azt a világot, ami elpusztult!

Majdnem kiabáltam. Összeszedtem minden bátorságom, hogy rádöbbsentsem, lehet, hogy szkeptikus voltam, lehet, hogy Kéri valóban túlvállalta magát, az is lehet, hogy hitegette, hogy becsapta, de maga a cél elérhetetlen.

Tikkelni kezdett a szemem, hallgatott. Némán nézett, majd néhány másodpercnyi csend után halkán megszólalt.

— Az a baj, hogy maguk nem tudnak hinni igazán semmi-
ben. Hit nélkül pedig... Ezt jól jegyezze meg... — hallgatott el megint, mint aki hiába keresi, nem tudja újra felemelni az elveszített fonalat. — Az a legkevésbé, hogy fel akarnám támasztani a világot, amiben éltem. Ez a mániám, ha tetszik... És ha magukban nincs meg ez a szándék, akkor ne foglalkozzanak zsidósággal. Akkor hagyjanak engem is békén, ne hívogassanak, hogy tanulni akarnak, ne is jöjjenek hozzám, és ne vegyék el azt a kevés életkedvem, ami még megmaradt.

— Magának több az életkedve, mint nekünk — mondtam szomorúan.

— Az lehet — bölintott. — Du blájbt men. Maradjunk ennyiben. És most menjen el, legyen szíves. És ne is keressen egy darabig.

Nagyot sóhajtvá felálltam. Megbántott, de nem volt mit mondanom. Kezemben a kilinccsel még hátrafordultam.

— Menjen! — intett. — És ne sértődjön meg. Az a legkönynyebb. Vagy sértődjön meg, ha jólesik. És akkor jelentkezzen, ha tényleg tanulni akar. Vagy inkább mégse. Akkor jelentkezzen, ha megértette: *lo ha midras ikkar, ella hamaasze*. Nem az elmélet a fontos, hanem a gyakorlat. Különben, majd hívom én, ha beszélni akarok magával.

Lehajtott fejjel, megszegyenülve húztam be magam után az ajtót.

¹ Chevra Kadisa: Szentegylet, mely többek között a halottak temetését intézi.